

**А. Бортнікова** –  
доктор політичних наук,  
професор кафедри всесвітньої історії,  
Волинський національний університет імені Лесі Українки

### **Тенденції в розвитку української освіти в умовах розбудови національної держави**

В умовах національного відродження в Україні відбувався процес докорінного реформування освіти всіх рівнів: змінювалися їх економічні та організаційні форми, відпрацьовувалися методи креативної педагогіки, набувала поширення інформатизація навчального процесу. Першим кроком на цьому шляху стала державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», прийнята першим з'їздом педагогічних працівників України і затверджена Президентом України 3 листопада 1993 р. Головною метою програми було визначення стратегії розвитку освіти в країні на найближчі роки та перспективу. Система освіти передбачає реалізацію принципу безперервної освіти – від дитячого садочка через систему загальної, середньої спеціальної та вищої освіти до різних форм післядипломної освіти й створення університетів «третього віку». В її основу покладено принцип українознавчого спрямування змісту освіти.

Розвиток освіти на Волині у 1990-ті рр. відбувався у складних й суперечливих реаліях тогочасної дійсності. Наприклад, відбувався процес скорочення дитячих садків. Якщо у 1992 р. було 497 таких закладів, то у 1995 р. – 423, 1999-му – 304, 2000 р. – 259. Оскільки зазначена тенденція набула небезпечних масштабів, у січні 1995 р. виконком Волинської обласної ради прийняв рішення про заборону перепрофілювання або передачу іншим відомствам навчально-виховних закладів. Щоправда з часом цей процес припинився й почалось будівництво нових дитсадків. У 2018/2019 н. р. в області функціонували вже 498 закладів дошкільної освіти[1, с. 48–49].

На шляху утвердження української держави оновлювався зміст навчально-виховного процесу у середній школі. Здійснено реальні кроки щодо реалізації політики, спрямованої на розширення сфери використання української мови як державної. Так, Волинська обласна державна адміністрація спільно з обласною радою 4 квітня 1991 р. прийняли постанову «Про реалізацію в області Державної програми розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». Суттєві зміни відбулися в мережі освітніх закладів відповідно до етнічного складу населення. Додатково відкрилися школи з українською мовою навчання, а російськомовні реорганізувалися в україномовні (в Луцьку перепрофілювано російськомовні

школи в 1997 р. – № 18, у 1998 р. – № 8, у 1999 – № 9). У 2000 р. з російською мовою навчання в обласному центрі залишалася лише одна загальноосвітня школа № 5. Російськомовні класи також залишалися в м. Ковель (ЗОШ № 5), м. Володимир-Волинський (ЗОШ № 3), Нововолинська (ЗОШ № 3).

Багатоплановість навчально-виховного процесу засвідчує існування в області різних типів освітніх закладів: гімназії, ліцеї, спеціальні заклади для оздоровлення дітей, школи-класи з поглибленим вивченням окремих предметів, навчально-виховні комплекси, загальноосвітні школи-інтернати, відкриття при школах окремих класів для обдарованих дітей тощо. Зокрема, науково-дослідну учнівську роботу організовує Волинське відділення МАН України, яке розпочало свою діяльність у 1992 р.

Наприклад, у березні 1993 р. у Ковельському районі відкрито Люблінську школу-інтернат з метою створення оптимальних умов для широкої загальноосвітньої підготовки і всебічного розвитку здібних і обдарованих дітей із сільської місцевості. На початок 2000/2001 н. р. в області відкрито два заклади нового типу. Один із них – економічний ліцей, створений при Луцькому комерційному технікумі. Інший – обласний ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою. Його створено відповідно до розпорядження Президента України від 11 травня 1999 р. на базі 6-го прикордонного Волинського загону.

Загалом структуру закладів середньої освіти за роки незалежності характеризувала тенденція до зменшення в області кількості шкіл. Загалом, рахунок закриття малокомплектних шкіл. Так, якщо у 1990/1991 н. р. в області налічувалося 845 шкіл, то у 2019/2020 н. р. – 614. Також зменшилася кількість коледжів, технікумів і училищ, з 15 до 10[2, с. 135].

У 1990-х рр. в області функціонувала розвинута система професійної (професійно-технічної) освіти, до складу якої входили 22 державних професійно-технічних заклади освіти й широка мережа навчально-курсівих комбінатів. Соціально-економічні умови, що склалися в державі упродовж 90-х рр. диктували необхідність здійснення структурного реформування цієї ланки освіти. Так, лише за період з 1995-го по 1998 рр. скорочено на 25–27 % підготовку спеціалістів із 24 професій для галузей машинобудування, легкої та вугільної промисловості, меліорації, будівництва. Водночас була розпочата підготовка спеціалістів із 32 робітничих професій для сфери побуту, індивідуальних підсобних промислів, художнього ремесла, підприємницької діяльності, програмістів тощо. У 2016 р. фінансуванню закладів професійної освіти передано з державного на місцеві бюджети. У 2017 р. реформовано чотири заклади освіти, на базі яких створено два заклади нового типу – центри професійно-технічної освіти.

Відбувалися також новації й у системі вищої освіти. Сутність перетворень полягала у вивільненні закладів вищої освіти (ЗВО) з-під централізованого контролю, надання їм академічної свободи та можливостей самостійно визначати напрями діяльності. У 1991 р. на Волині існувало два ЗВО: Луцький державний педагогічний інститут імені Лесі Українки і Луцький індустріальний інститут, а згодом технічний університет. 27 серпня 1993 р. в області відбулися урочистості з нагоди утворення на базі Луцького педінституту Волинського державного університету імені Лесі Українки, який у вересні 2007 р. отримав статус національного. 11 квітня 2008 р. статус національного також отримав Луцький державний технічний університет. Водночас, у 1990-ті рр. області тривав процес створення приватних ЗВО та відкриття філій вже існуючих (ВІЕМ, Луцький гуманітарний університет, Луцький біотехнічний інститут, МАУП та ін.). Щоправда, унаслідок зменшення контингенту студентів на Волині більшість із них не витримали конкуренції з провідними університетами краю і постало питання про їх закриття.

#### **Список використаних джерел**

1. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року. URL: <https://voladm.gov.ua/category/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku1/1> (дата звернення: 04.05.2024).
2. Волинь 2020: статистичний щорічник / за ред. Вадима Науменка. Луцьк: Голов. упр. статистики у Волинській обл., 2021. 443 с.